

Alisa Martek

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
Zagreb

ZNANJA I VJEŠTINE KNJIŽNIČARA U SPECIJALNIM ARHIVSKIM KNJIŽNICAMA NA PRIMJERU KNJIŽNICE HRVATSKOG DRŽAVNOG ARHIVA

UDK 023.5:[026:930.25

Stručni rad

Iako razvoj specijalnih knjižnica započinje krajem 18. i početkom 19. stoljeća, 20. stoljeće se naziva stoljećem specijalnih knjižnica. Nakon kratkog pregleda specijalnih knjižnica, ističu se neki aspekti povijesti Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva te pregled djelovanja knjižničara u arhivskim knjižnicama u Hrvatskoj. U drugom dijelu govori se o potrebnim znanjima i vještinama knjižničara / informacijskih stručnjaka zaposlenih u specijalnim knjižnicama. Cilj je rada ukazati na specifičnosti rada u knjižnicama pri arhivima, s posebnim osvrtom na dodatna znanja i vještine koje se očekuju od knjižničara u takvim knjižnicama.

Ključne riječi: *specijalne knjižnice, arhivske knjižnice, specijalni knjižničari, znanja, vještine*

Uvod

"Specijalne knjižnice su stručne organizacijske jedinice u sklopu javnih, mješovitih i privatnih poduzeća te obrazovnih i kulturnih, zdravstvenih, pravosudnih i drugih ustanova koje zadovoljavaju potrebe za knjižničnom građom i obavijestima, u prvom redu članova matične ustanove i pomažu korisnicima da u stručnome i istraživačkom radu (unutar određenoga specijaliziranog područja) dobiju pouzdane obavijesti i primarne dokumente."¹ Iako se prema J. Sheri 20.

¹ Hrvatski standardi za specijalne knjižnice, *Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete*, 5(1993), str. 12-14.

stoljeće naziva stoljećem specijalnih knjižnica,² one nastaju mnogo ranije. Tako se prve specijalne knjižnice razvijaju u Velikoj Britaniji pri odjelima vlada, primjerice knjižnica Ministarstva inozemnih poslova (1725) i knjižnica Ministarstva trgovine (1800).³ Specijalizacija knjižničarskih zbirki i usluga započela je vrlo rano u Sjedinjenim Američkim Državama. Prve specijalne knjižnice bile su knjižnice povijesnih društava, teološke knjižnice, zbirke pravnih propisa u pravnim tijelima i agronomske knjižnice koje su podupirale lokalna poljoprivredna društva u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća. Od sredine 19. do sredine 20. stoljeća pratimo osnutak modernih specijalnih knjižnica u knjižnicama mehaničarskih radionica i trgovačkim knjižnicama.⁴

U Hrvatskoj su se, pak, prve specijalne knjižnice počele osnivati uz muzeje; od 1818. do 1918. utemeljeno ih je 24. Tako se prvom specijalnom knjižnicom smatra Knjižnica Arheološkog muzeja u Splitu osnovana 1821. godine. Međutim, sve do početka 20. stoljeća te su knjižnice bile uglavnom male opsegom ili su to bile specijalne zbirke unutar općih knjižnica. Tek od početka 20. stoljeća počinje prevladavati shvaćanje da je osnovna zadaća specijalne knjižnice bavljenje informacijom iz znanstvenog/stručnog područja osnivača i aktivna diseminacija te informacije korisnicima.⁵ U skladu s tim, specijalna se knjižnica osniva da nabavlja i koristi se specijaliziranom informacijom za dobrobit (*private advantage*) organizacije koja je financira.⁶

Smatrajući da se knjižnice u trgovini, vladi i različitim tijelima razlikuju od akademske zajednice i od ostalih vrsta knjižnica, grupa knjižničara entuzijasta osnovala je 1909. godine *Special Library Association*.⁷ Ovim "specijalnim" ili pogodnije "specijaliziranim" knjižnicama namjena nije bila edukativna, već posrednička, tj. nastojanje da potrebne informacije budu dostupne njihovim korisnicima, upravi institucije i ostalim korisnicima unutar institucije. Danas se knjižničari u specijalnim knjižnicama nazivaju specijalni knjižničari, ali i informacijski stručnjaci (rabe se različiti nazivi: *information broker*, *specialist*, *liaison officer* i dr.). Specijalni knjižničari trude se upoznati svoje korisnike, njihove interese i područja kojima se bave, kako bi usluga bila što učinkovitija i kvalitetnija.

Prema R. Poll,⁸ u knjižnicama unutar velikih, profitabilnih tvrtki kvaliteta se mjeri brzinom, aktualnošću i točnošću usluga, te mogućnošću izravnog pristupa

² Usp. Shera, J. H. Special librarianship and documentation, *Library Trends*, 1, 2(1952–1953), str. 189-199.

³ Ashworth, W. *Special librarianship*. London, München : C. Bingley, K.G. Saur, 1979, str. 7.

⁴ Shera, n. dj., str. 189.

⁵ Usp. Kunštek, D. Specijalne knjižnice/informacijski centri u svijetu tranzicije, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 40, 1-2(1997), str. 108.

⁶ Usp. Ashworth, n. dj., str. 6.

⁷ Usp. Special Library Association, SLA, <http://www.sla.org>. Strukovno udruženje specijalnih knjižnica osnovano u SAD-u, ali ima i europsku sekciju.

⁸ Usp. Poll, R. Quality measures for special libraries (5.7.2007). 73rd IFLA General Conference And Council 19-23 August 2007, Durban, South Africa. URL: ifla.queenslibrary.org/IV/ifla73/papers/152-Poll-en.pdf (7. svibnja 2009).

knjižničnim zbirka. Ključna je financijska isplativost ulaganja u nabavu i kadrove. Valja naglasiti da knjižnice u velikim tvrtkama moraju opravdati uložena sredstva odnosno, moraju djelovati po zakonima tržišne ekonomije. Zbog toga nije rijetka pojava da se takve knjižnice sve češće zatvaraju, a uprave se odlučuju koristiti uslugama drugih informacijskih izvora kako bi se postigle veće uštede. Drugu skupinu predstavljaju knjižnice koje izgrađuju specijalizirane zbirke. Njihova kvaliteta se može promatrati na osnovi indikatora koji pokazuju do koje mjere zbirka pokriva određeno područje, na koji način se građa i informacije zaštićuju, čuvaju, digitaliziraju te koliko je brza produkcija kvalitetnih, iscrpnih i obuhvatnih bibliografija, baza podataka i sličnih informacijskih proizvoda te na koji se način uključuju u kulturna događanja, posebice organizacijom izložaba koje pokazuju sadržaj zbirki. U osnovi model je primjeren područjima rada: s jedne strane gospodarstvu, prirodoslovlju, tehnicima i sl., a s druge strane društvenim i humanističkim znanostima, kulturi i sl.

Osim zadovoljavanja potreba korisnika, specijalne knjižnice su razvojno-istraživačke jedinice, a ne opća služba, pa se upravo u specijalnim knjižnicama mogu provoditi istraživanja vezana uz izgradnju kontroliranih rječnika pojedinih područja, uporabu informacija, učinak informacija na stručni i znanstveni rad. Iako se najnovija znanstvena saznanja poglavito objavljuju u znanstvenim časopisima, velike baze podataka ne obuhvaćaju analitiku svih važnih časopisa, tako da se mnogi značajni članci ne mogu pronaći u tim bazama. Pitanje je kako doći do tih znanja. Od ljudi (čak i samih znanstvenika) koji se nalaze na odgovornim mjestima, ali nemaju vremena, snage, kompetencije ili interesa da se dublje pozabave tim problemom, često se čuje onaj poznati argument "to ćemo naći na internetu". Treba jasno istaknuti da su upravo knjižničari iz specijalnih knjižnica oni koji će "puniti taj internet", da oni omogućuju pronalaženje tih znanja, jer se upravo u specijalnim knjižnicama nalaze izvori koje treba obraditi da bi ih se pronašlo.⁹

Specijalne knjižnice u arhivima

Razvoj knjižnica u arhivima usko je vezan uz razvoj arhiva i arhivistike. Razni aspekti i problemi knjižnica u arhivima mogu se pratiti na primjeru Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva (HDA), kao najstarije takve knjižnice u Republici Hrvatskoj, kroz podatke o nabavi, prostoru, katalozima, međuknjižničnoj suradnji, voditeljima knjižnice, kroz dokumente poput Pravilnika o radu knjižnice te modalitete uključivanja u rad stručnih društava i povezivanje s drugim knjižnicama.

⁹ Usp. Kesegić, B. *Prijedlozi vezani uz sadržajnu obradu u specijalnim knjižnicama*. NISKA 2 potprojekt: Sveobuhvatna računalna obrada knjižničnih fondova, područje: Sadržajna obrada knjižnične građe. Zagreb 2002.

Tako već 1853. godine Ivan Kukuljević Sakcinski nabavlja knjige kao pomoć za proučavanje i sistematizaciju arhivskog građiva.¹⁰ Od samih početaka nabavnu politiku vodili su najkompetentniji stručnjaci/arhivisti. Dr. Ivan Bojničić 1899. godine traži adaptaciju jedne male sobe za knjižnicu zbog povećanja knjižnične građe. Pri smještanju knjiga u ovaj prostor izrađen je i prvi inventar knjižnice (preteča mjesnog kataloga).¹¹ U Bojničićevo vrijeme vrlo je živa suradnja s drugim arhivima, knjižnicama i ustanovama, pa Bojničić službeno posuđuje knjige i arhivsku građu iz Mađarskog državnog arhiva, Kraljevskog zemaljskog arhiva Rudolfinu u Ljubljani, Kaiserliche und Königliche Hofbibliothek i Kaiserliche und Königliche Universitäts-bibliothek u Beču, Universitäts-bibliothek u Grazu i dr., ali istovremeno i sam Zemaljski arhiv posuđuje knjige pojedinim ustanovama i pojedincima.¹² Tek 1917. godine, prvi put se spominje podatak da dr. Aleksa Ivić "samostalno vodi plemićki dio kr. zemalj. arkiva zatim arkivalnu knjižnicu"¹³ (valja obratiti pozornost na njegovu titulu!). Nemamo pouzdanih podataka tko je poslije dr. Alekse Ivića obavljao knjižničarske poslove. Tek 1936. godine iz izvještaja vidimo da je priručnom knjižnicom "rukovala" Vjera Bojničić kojoj je povjereno sređivanje knjižnice.¹⁴ Nakon Vjere Bojničić knjižnicu tijekom i iza II. svjetskog rata vodi Marija Nemeč. Godine 1917. donosi se kućni red Kr. slav. dalm. Zemaljskog arkiva u Zagrebu u kojemu se u točkama 14 i 15 donose odredbe o priručnoj knjižnici i gdje se objašnjava da je knjižnica namijenjena činovnicima Zemaljskog arkiva te privatnim osobama koje rade u čitaonici. U pedesetim godinama 20. stoljeća uspostavlja se suradnja s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom. Suradnja se odvijala u vidu pružanja stručne pomoći. Marija Nemeč se učlanila u Društvo bibliotekara Hrvatske i aktivno sudjelovala u radu Društva u Komisiji za specijalne biblioteke. Nakon provođenja nove organizacije i uspostavljanja mreže arhiva u bivšoj SFRJ, i u Hrvatskoj je osnovano ukupno 13 arhiva, s time da je Arhiv Hrvatske obavljao matičnu službu za sve arhive. To se odrazilo i na poslovima knjižnice, jer će se od tog vremena i svi oni koji su radili u arhivskim knjižnicama novoosnovanih arhiva obraćati za pomoć knjižničaru Arhiva Hrvatske. Ovu pomoć je Marija Nemeč uvijek nesebično pružala.¹⁵ Nakon Marije Nemeč, voditeljicom knjižnice postaje Ružica Kolarević-Kovačić koja je uočila da revizija knjižničkog fonda nije učinjena od II. svjetskog rata. Iz svega navedenoga vidljivo je da je u knjižnici HDA uvijek radila stručna osoba, knjižničar.

Danas je u Knjižnici HDA zaposleno 5 stručnih djelatnika sa znanstvenim i stručnim zvanjima. Povremeno studenti informacijskih znanosti obavljaju u knji-

¹⁰ Usp. Kolarević-Kolarić, R. *Povijest biblioteke Arhiva Hrvatske i njena uloga u suvremenim informacijskim sustavima* - magistarski rad. Zagreb : Sveučilište u Zagrebu, 1993, str. 20.

¹¹ Isto, str. 40.

¹² Isto, str. 44.

¹³ Isto, str. 50.

¹⁴ Isto, str. 60.

¹⁵ Isto, str. 91.

žnici stručnu praksu. Prema čl. 28 Zakona o knjižnicama,¹⁶ Knjižnica HDA ima voditelja i knjižnični odbor sastavljen od djelatnika knjižnice i pravne osobe u čijem je sastavu. Knjižnični odbor je savjetodavno tijelo koje rješava sljedeće poslove:¹⁷

- utvrđuje nacrt Pravilnika o radu Knjižnice,
- predlaže mjere za razvoj i unapređenje rada Knjižnice,
- predlaže glavne smjernice nabavne politike Knjižnice,
- na temelju mišljenja i prijedloga pojedinih odjela te Stručnog vijeća predlaže ravnatelju nabavu inozemne i domaće literature za potrebe stručnog i znanstvenoistraživačkog rada svih odjela HDA,
- donosi odluke o stegovnim mjerama za neuredne korisnike,
- predlaže otpis knjižne građe,
- poduzima i druge aktivnosti od značaja za rad Knjižnice.

U drugim arhivskim knjižnicama situacija nije tako dobra. Naime, u državnim arhivima u Republici Hrvatskoj¹⁸ osnovanu knjižnicu ima 11 državnih arhiva, od kojih samo 5 sa zaposlenim knjižničarom. U ostalim arhivskim knjižnicama rade arhivisti koji su zaduženi za knjižnicu/čitaonicu, a koji često samo 10-75% radnog vremena mogu posvetiti knjižničnim poslovima.

Arhiv	Knjižnica	Knjižničar	% vremena za knjižnicu
HDA	DA	DA	100%
DABJ	DA	NE	/
DADU	DA	NE	30%
DAGS	DA	NE	/
DAKA	NE	NE	10%
DAOS	NE	NE	/
DAPA	DA	NE	10%
DARI	DA	DA	100%
DASK	NE	NE	75%
DASB	DA	NE	10%
DAST	DA	DA	50%
DAVŽ	DA	NE	20%
DAZD	DA	DA	100%
DAZG	DA	DA	50%

Prikaz zaposlenih knjižničara u državnim arhivima u Republici Hrvatskoj¹⁹

¹⁶ *Zakon o knjižnicama*, Narodne novine, 105/1997.

¹⁷ Usp. *Pravilnik o radu Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu*. Interni dokument, Zagreb 2007.

¹⁸ Usp. Čosić, S., Lemić, V. Problemi arhivske službe u Hrvatskoj, *Arhivski vjesnik* 51(2008), str. 15.

¹⁹ Podaci su prikupljeni anketom na sastanku Radne grupe arhivskih knjižnica koja je osnovana početkom 2009. godine pri Savjetodavnoj arhivskoj službi.

Kada govorimo o stručnom osoblju u arhivskim knjižnicama, imamo na umu sve aspekte knjižnične djelatnosti. Bez obzira na broj zaposlenih, njih može obavljati jedna osoba s punim radnim vremenom, s dijelom radnog vremena, ili nekoliko djelatnika. Sposobnosti o kojima se govori u daljnjem tekstu odnose se na svakog od djelatnika te na knjižnično osoblje kao tim.

Znanja i vještine specijalnih knjižničara

Budući da su specijalne knjižnice većinom u sastavu institucija, knjižničari u specijalnim knjižnicama trebaju znati sve o svojoj knjižnici, ali i poznavati ustanovu u kojoj rade. Knjižničari su odgovorni za uspjeh svoje knjižnice. Da bi se vidjelo u kojoj je mjeri potrebno da knjižničar bude u tijeku s razvojnim planovima, problemima i sl., Zakon o knjižnicama predviđa da voditelj knjižnice bude član upravnog tijela ustanove u čijem je knjižnica sastavu. Kao i sve specijalne knjižnice, i arhivske knjižnice orijentirane su i prema zadovoljavanju potreba svojih korisnika, ali također izgrađuju specijalizirane zbirke koje čuvaju, obrađuju i daju na korištenje. Primarni korisnici specijalne (arhivske) knjižnice većinom su zaposlenici ustanove (arhiva), stoga knjižničari trebaju upoznati njihove potrebe i predstaviti im knjižnične zbirke.²⁰ Djelatnici Arhiva primarni su korisnici Knjižnice HDA, a vanjske korisnike Arhiva, koji u pravilu ponajprije trebaju arhivsko gradivo, dok usluge knjižnice najčešće koriste kao pomoć za potrebe istraživanja fondova Arhiva, smatramo sekundarnim korisnicima. Zbog složenosti organiziranja korištenja arhivskih fondova i zbirki, kao zasebna jedinica djeluje Korisnička služba, koja usko surađuje s Knjižnicom HDA.²¹

Kakav, dakle, mora biti knjižničar koji je zaposlen u specijalnoj knjižnici? Specijalni knjižničar je specijalist, osoba koja zna kako postaviti, organizirati i održavati posao u knjižnici. Knjižničar poznaje knjižnicu, njezino mjesto u društvu/ustanovi i zna je organizirati na način da odgovara zahtjevima društva/ustanove. Koja su mu znanja i vještine za to potrebni? Je li specijalni knjižničar koji je usmjeren prema tržištu prijetnja knjižničarskoj profesiji ili samo ukazuje na to da suvremeno društvo, koje svoj razvoj i svoju budućnost zasniva na organiziranom posredovanju i dobavljanju obavijesti, treba cijelu lepezu stručnjaka, među kojima su i nadalje knjižničari nezaobilazni profesionalci u tzv. javnom informacijskom sektoru.²²

²⁰ Usp. Siess, J. A. *The OPL Sourcebook - a guide for solo and small libraries*, Medford, Information Today, 2001, str. 56.

²¹ Usp. Šute, S. Sređivanje referentne zbirke u Velikoj čitaonici Hrvatskog državnog arhiva, *Arhivski vjesnik*, 51(2008), str. 395-404.

²² Usp. Aparac, T. Biti bibliotekar: jučer, danas, sutra (To be librarian: yesterday, today and tomorrow). *Knjižnica: Glasilo Zveze bibliotekarskih društva Slovenije*, 41, 2/3(1997), str. 33-44. Dostupno i na URL: <http://dzs.ffzg.hr/text/bbjds.pdf> (3. svibnja 2009).

Prema E. Abelsu,²³ specijalni knjižničar treba posjedovati razne sposobnosti i vještine, kako profesionalne tako i osobne. Budući da su školovani profesionalci, specijalni knjižničari razumiju vrijednost razvoja i korištenja znanja. Kako bi sustavno pratili novosti uključuju se u rad strukovnih udruženja, prisustvuju stručnim skupovima, prate stručnu literaturu i surađuju s drugim knjižničarima. Specijalni knjižničari priznaju i pridržavaju se profesionalne etike. Važno je naglasiti značajke koje su bitne u poštivanju i održivosti profesije, a mogu se podijeliti u dvije velike skupine: specijalni knjižničari pridonose profesionalnoj bazi znanja dijeleći najbolju praksu i iskustva te se cijeli život nastavljaju obrazovati o informacijskim proizvodima, uslugama i vještinama upravljanja, obvezuju se profesionalnoj izvrsnosti i etici, kao i vrijednostima i principima profesije. Ove značajke znane su kao i profesionalne i osobne sposobnosti.

Profesionalne sposobnosti

Profesionalne sposobnosti odnose se na znanje specijalnih knjižničara o informacijskim izvorima, pristupu, tehnologiji i upravljanju znanjem, te o sposobnosti da iskoriste to znanje kao temelj u pružanju informacijskih usluga najviše kvalitete. Može ih se podijeliti u četiri velike skupine: upravljanje informacijskim organizacijama, upravljanje izvorima informacija, upravljanje informacijskim uslugama i primjena informacijskih alata i tehnologija.

1. Upravljanje informacijskim organizacijama

Specijalni knjižničari upravljaju informacijskim organizacijama koje mogu imati od jednog do više stotina djelatnika. Te su institucije različite, od velikih poduzeća do znanstvenih institucija, javnih, vladinih i neprofitnih organizacija. Specijalni knjižničari ističu se poznavanjem svojih institucija, njihove ponude i tržišta koje se konstantno mijenja i na kojemu je visoka tehnologija vrlo važna u ostvarivanju uspjeha. Kada se radi o knjižnicama u arhivima, u Hrvatskoj zasad ne postoji tako velika knjižnica. Međutim, specijalni arhivski knjižničari povezani su u Radnoj grupi arhivskih knjižnica pri Savjetodavnoj arhivskoj službi.

2. Upravljanje izvorima informacija

Specijalni knjižničari upoznati su sa svim informacijskim izvorima relevantnima za njihovo područje, na bilo kojem mediju ili formatu. Sudjeluju u izboru i evaluaciji te osiguravaju pristup relevantnim izvorima informacija. Specijalni knjižničari također prepoznaju važnost neformalnih komunikacijskih kanala kao izvora informacija. Vrlo je bitno da specijalni knjižničari u arhivima prate sve vrste izvora informacija, naročito u elektroničkom obliku, te da o njima informiraju korisnike i osiguraju dostup do njih.

²³ Usp. Abels, E. [et al.], *Competencies for Information Professionals of the 21st Century*. Revised edition. SLA, 2003. URL: http://www.sla.org/PDFs/Competencies2003_revised.pdf (3. svibnja 2009).

3. Upravljanje informacijskim uslugama

Specijalni knjižničari upravljaju cjelokupnim ciklusom informacijskih usluga. Njihova stručnost je neupitna u pružanju usluga koje omogućuju korisnicima integraciju i upotrebu informacija u svakodnevnom radu i radnom procesu. U knjižnicama arhiva korisnici često dolaze s nepreciznim zahtjevom, pa je stručnost specijalnog knjižničara od velike pomoći pri usmjeravanju korisnika na relevantne izvore informacija.

4. Primjena informacijskih alata i tehnologija

Za specijalne knjižničare izuzetno je bitna cjeloživotna edukacija i praćenje razvoja najnovijih informacijskih tehnologija. Svjedoci smo da se tehnologija naglo i brzo razvija, izvori informacija dolaze u najrazličitijim oblicima i medijima. Da bi svojim korisnicima mogli pružiti najkvalitetniju uslugu, specijalni knjižničari moraju redovito pratiti razvoj informacijskih tehnologija. U tom se pogledu specijalni knjižničari u arhivima ne razlikuju od kolega u drugim specijalnim knjižnicama.

Osobne sposobnosti

Osobne sposobnosti mogu se opisati kao skup stavova, vještina i vrijednosti koje omogućuju specijalnim knjižničarima da rade efikasno i pozitivno pridonose svojoj ustanovi, korisnicima i profesiji. Ove sposobnosti mogu varirati od jakih komunikacijskih vještina do fleksibilnosti u okruženju koje se brzo mijenja. E. Abels²⁴ ih je prepoznao i naveo, a okupili bismo ih na sljedeći način:

1. sposobnosti koje su vezane uz rad i razvoj same knjižnice:
 - razmišljati kreativno i inovacijski, tražiti izazove i kapitalizirati nove mogućnosti
 - široko sagledavati probleme
 - planirati, raditi prioritete i fokusirati se na kritično.
2. sposobnosti vezane uz komunikaciju s matičnom ustanovom:
 - efikasno komunicirati
 - jasno iznositi ideje, sigurno i uvjerljivo pregovarati
 - stvarati partnerstva i saveze
 - preuzimati proračunat rizik, pokazivati hrabrost i snagu prilikom suočavanja s neistomišljenicima.
3. sposobnosti vezane uz komunikaciju s kolegama u knjižnici:
 - pozdravljati osobne uspjehe i uspjehe svojih suradnika
 - stvarati okruženje povjerenja i poštovanja; poštovati i cijeniti raznolikost
 - koristiti timski rad; prepozna(va)ti vrijednost suradnje, vodstva i slušanja.

²⁴ Usp. isto, bilj. 23.

4. osobne karakteristike:

- prepoznavati vrijednost profesionalnih mreža i planirati svoju karijeru
- ostati fleksibilan i pozitivan u vremenima konstantnih promjena
- balansirati između posla, obitelji i društvenih obaveza
- biti svjestan važnosti cjeloživotnog učenja.

U knjižnicama arhiva sve ove osobne sposobnosti su dobrodošle, no valja istaknuti planiranje, izradu prioriteta, stvaranje partnerstva i saveza, preuzimanje proračunatog rizika, pokazivanje hrabrosti i jakosti prilikom suočavanja s neistomišljenicima, timski rad, prepoznavanje vrijednosti suradnje, vodstva i slušanja, fleksibilnost i pozitivan stav u vremenima stalnih promjena te svijest o važnosti cjeloživotnog učenja. Stoga je u današnje vrijeme u hrvatskim arhivskim knjižnicama nužno snažnije prezentirati rad knjižničara kako u njegovoj ustanovi tako i široj javnosti.

Zaključak

Specijalizacija knjižničarskih zbirki i usluga dovela je do osnivanja specijalnih knjižnica, najprije u Velikoj Britaniji (u prvoj polovini 18. stoljeća), Sjedinjenim Američkim Državama te u Europi. U Hrvatskoj su prve specijalne knjižnice osnovane početkom 19. stoljeća. U prvo su se vrijeme specijalne knjižnice razlikovale po tematskim zbirkama, a postepeno je njihova primarna zadaća postala, da u prvom redu služe ustanovi u kojoj djeluju. Osim zadovoljavanja potreba korisnika, specijalne knjižnice su razvojno-istraživačke jedinice, a ne opća služba, pa se upravo u specijalnim knjižnicama mogu provoditi istraživanja vezana uz izgradnju kontroliranih rječnika pojedinih područja, uporabu informacija, učinak informacija na stručni i znanstveni rad. Specijalne knjižnice grubo se dijele u dvije grupe: specijalne knjižnice namijenjene trenutnim potrebama primarnih korisnika (knjižnice u velikim tvrtkama) i druge koje su orijentirane na stvaranje specijaliziranih knjižničnih zbirki. Prema toj podjeli razlikuju se misija, ciljevi i pokazatelji kvalitete. Značajke specijalnih arhivskih knjižnica nalaze se u objema skupinama specijalnih knjižnica. Od knjižnica velikih tvrtki preuzeta je aktualnost, brzina i točnost usluga te mogućnost izravnog pristupa knjižničnim zbirkama. Od knjižnica koje izgrađuju specijalizirane zbirke preuzeto je nastojanje da se pokrije određeno područje, zaštiti i očuva zbirka digitalizacijom, izrade iscrpne i obuhvatne bibliografije te uključi u kulturna događanja. Specijalni knjižničar treba posjedovati razne sposobnosti i vještine, kako profesionalne tako i osobne. Budući da su školovani profesionalci, specijalni knjižničari razumiju vrijednost razvoja i korištenja znanja. Povijest arhivskog knjižničarstva u Hrvatskoj prikazana je kroz povijest Knjižnice HDA koju su od samih početaka vodili visoko obrazovani stručnjaci (doktori znanosti). Provedena je anketa među djelatnicima u hrvatskim arhivskim knjižnicama koja je pokazala da sve aspekte knjižnične djelatnosti, bez obzira na broj zaposlenih, obavlja li jedna osoba s punim radnim

vremenom odnosno dijelom radnog vremena, ili nekoliko djelatnika. Važeći Zakon o knjižnicama također predviđa stručno obrazovano osoblje, a svjetski trendovi to još više naglašavaju. Stoga je za razvoj mreže arhivskih knjižnica u Hrvatskoj prijeko potrebno razbiti pogrešnu sliku o knjižničaru kao samozatajnom "knjiškom moljcu" te nužno osigurati kvalitetno, zainteresirano, kompetentno, visoko obrazovano knjižnično osoblje koje je sposobno planirati i definirati prioritete, stvarati partnerstva i saveze, preuzimati proračunate rizike, pokazivati hrabrost i jakost prilikom suočavanja s neistomišljenicima, djelovati timski, prepoznati i cijeniti vrijednosti suradnje, vodstva i slušanja, te koje karakterizira fleksibilnost i pozitivan stav u vremenima konstantnih promjena te koje je svjesno važnosti cjeloživotnog učenja.

Literatura

Abels, E. [et al.] *Competencies for Information Professionals of the 21st Century*, Revised edition, SLA, 2003.

URL, http://www.sla.org/PDFs/Competencies2003_revised.pdf (3. svibnja 2009).

Aparac, T. Biti bibliotekar: jučer, danas, sutra (To be librarian: yesterday, today and tomorrow), *Knjižnica: Glasilo Zveze bibliotekarskih društva Slovenije*, 41, 2/3(1997), str. 33-44. Dostupno i na URL <http://dzs.ffzg.hr/text/bbjds.pdf> (3. svibnja 2009).

Ashworth, W. *Special librarianship*, London, München : C. Bingley, K.G. Saur, 1979.

Ćosić, S., Lemić, V. Problemi arhivske službe u Hrvatskoj, *Arhivski vjesnik*, 51(2008), str. 9-24.

Hrvatski standardi za specijalne knjižnice, *Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete*, 5(1993), str. 12-14.

Kesegić, B. *Prijedlozi vezani uz sadržajnu obradu u specijalnim knjižnicama*. NISKA 2 potprojekt: Sveobuhvatna računalna obrada knjižničnih fondova, područje: Sadržajna obrada knjižnične građe, Zagreb 2002.

Kolarević-Kolarić, R. *Povijest biblioteke Arhiva Hrvatske i njena uloga u suvremenim informacijskim sustavima* - magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb 1993.

Kunštek, D. Specijalne knjižnice/informacijski centri u svijetu tranzicije, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 40, 1-2(1997), str. 105-115

Poll, R. Quality measures for special libraries (5.7.2007). 73rd IFLA General Conference And Council 19-23 August 2007, Durban, South Africa. URL: ifla.queenslibrary.org/IV/ifla73/papers/152-Poll-en.pdf (7. svibnja 2009).

Pravilnik o radu Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, Interni dokument, Zagreb, 2007.

Siess, J. A. *The OPL Sourcebook: a guide for solo and small libraries*. Medford, Information Today, 2001.

Shera, J. H. Special librarianship and documentation, *Library Trends*, 1, 2(1952–1953), str. 189-199.

Šute, S. Sređivanje referentne zbirke u Velikoj čitaonici Hrvatskog državnog arhiva, *Arhivski vjesnik*, 51(2008), str. 395-404.

Zakon o knjižnicama, Narodne novine, 105/1997.

Summary

COMPETENCIES OF THE LIBRARIANS IN SPECIAL ARCHIVAL LIBRARIES: EXAMPLE OF THE CROATIAN STATE ARCHIVES LIBRARY

Although development of the special libraries began at the end of the 18th and in the early 19th century, the 20th century is known as a century of special libraries. Specialisation of library collections and services led to establishment of special libraries, first in Great Britain in the first half of the 18th century, then in the United States of America and Europe. In Croatia first special libraries were established at the beginning of the 19th century. First special libraries differed by thematic collections. They gradually developed, and their principal task became serving to their institutions. Apart from meeting user needs, special libraries are research and development centers occupied with research and development of controlled dictionaries of specified disciplines, and information use, but also with their impact on scientific and professional work.

Special libraries can be roughly divided into two groups. Corporate libraries are being established within companies or organizations to meet information needs of its employees. On the other side, many of archival or museum libraries, same as libraries of voluntary or professional associations, or libraries with regional tasks, do not serve a narrow population, but offer their services and open their collections to the general public. According to such missions, their goals and quality indicators differ.

Characteristics of special archival libraries may be recognized in both groups. They tend to possess qualities of corporate libraries efficiency and quick delivery of required information to their clientele, and their collection building is based on actual user needs. From the other group they take over a quality of building comprehensive collections on specified subjects or with regional imprint, preserving collections for future generations. Publishing of bibliographies and catalogues and organization of cultural events will often be included in their tasks.

Special librarians should possess personal and professional competences. Being trained professionals, special librarians understand value of development and use of knowledge. History of archival librarianship in Croatia is represented through the history of Croatian State Archives (CSA) library, managed by highly educated experts. A questionnaire was run among regional archival libraries. The results show that all aspects of library services are being conducted by one employee with full or only part time, or by several employees.

For the development of archival libraries network in Croatia, it is very important to break the wrong image of librarian as a quiet bookworm. It is necessary to employ quality, interested and competent library staff that is able to plan, define priorities, make partnerships and alliances, take calculated risks, work as a team, recognize and value cooperation, leadership and listening, remaining flexible and positive in the time of continuing change, and staying aware of the importance of lifelong learning.

Key words: *special libraries, archival libraries, special librarians, competences*